

PGS. TS. NGUYỄN VĂN TIẾN (Chủ biên)

TRƯNG TÀI VIÊN TRUNG TÂM TRỌNG TÀI QUỐC TẾ VIỆT NAM
PHÓ CHỦ NHIỆM KHOA NGÂN HÀNG, HỌC VIỆN NGÂN HÀNG HÀ NỘI

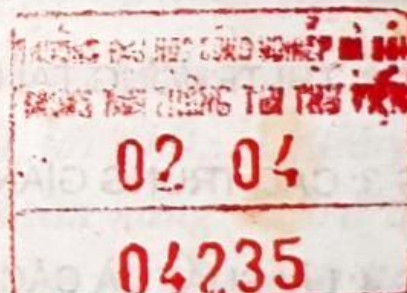

GIÁO TRÌNH
KINH TẾ TIỀN TỆ
NGÂN HÀNG

NHÀ XUẤT BẢN THỐNG KÊ

PGS. TS. NGUYỄN VĂN TIẾN (*chủ biên*)
TRỌNG TÀI VIÊN TRUNG TÂM TRỌNG TÀI QUỐC TẾ VIỆT NAM
CHỦ NHIỆM BỘ MÔN THANH TOÁN QUỐC TẾ, HỌC VIỆN NGÂN HÀNG

GIÁO TRÌNH

KINH TẾ TIỀN TỆ NGÂN HÀNG

Tham gia:

PGS. TS. Mai Văn Bạ

TS. Nguyễn Thị Kim Thanh

TS. Châu Đình Phương

TS. Phạm Hữu Hồng Thái

NHÀ XUẤT BẢN THỐNG KÊ

C. Ngọc Lan

MỤC LỤC TÓM TẮT

<u>CHƯƠNG 1: ĐẠI CƯƠNG VỀ TIỀN TỆ</u>	13
<u>CHƯƠNG 2: THỊ TRƯỜNG TÀI CHÍNH</u>	43
<u>CHƯƠNG 3: CÁC TRUNG GIAN TÀI CHÍNH</u>	86
<u>CHƯƠNG 4: LÃI SUẤT VÀ CÁC PHÉP ĐO LÃI SUẤT</u>	115
<u>CHƯƠNG 5: NHÂN TỐ ẢNH HƯỞNG VÀ CẤU TRÚC LÃI SUẤT</u>	174
<u>CHƯƠNG 6: CUNG CẦU TIỀN TỆ</u>	216
<u>CHƯƠNG 7: TIỀN TỆ VÀ LẠM PHÁT</u>	264
<u>CHƯƠNG 8: NGÂN HÀNG TRUNG ƯƠNG</u>	316
<u>CHƯƠNG 9: CHÍNH SÁCH TIỀN TỆ</u>	335
<u>CHƯƠNG 10: TÀI CHÍNH QUỐC TẾ</u>	393
<u>CHƯƠNG 11: CHÍNH SÁCH TIỀN TỆ, TÀI KHOẢN VÀ TỶ GIÁ</u>	473
<u>CHƯƠNG 12: NGÂN HÀNG THƯƠNG MẠI</u>	518
<u>CHƯƠNG 13: VAI TRÒ CỦA NHTM TRONG NỀN KINH TẾ</u>	550
<u>CHƯƠNG 14: NGUYÊN LÝ HOẠT ĐỘNG NHTM</u>	593
<u>CHƯƠNG 15: TÍN DỤNG NGÂN HÀNG</u>	637
<u>Phụ lục: Phương pháp học và NCKH đối với SV đại học</u>	699
• DANH MỤC TÀI LIỆU THAM KHẢO	711

LỜI NÓI ĐẦU

Hà Nội, 2012
[Signature]

Một thực tế là, hàng ngày chúng ta, từ nhà quản lý, nhà nghiên cứu, doanh nhân, sinh viên và các tầng lớp xã hội khác nhau đều được nghe, đọc, phân tích và bình luận... về các cụm từ như tiền tệ, ngân hàng, lạm phát, lãi suất... Lý thuyết và ứng dụng trong quản lý về Tiền tệ - Ngân hàng đã trở thành một lĩnh vực khoa học hấp dẫn, nhạy cảm và cần thiết đối với mọi tầng lớp xã hội; đồng thời đây cũng là một lĩnh vực rộng lớn, phức tạp và đầy bí ẩn không dễ chinh phục. Với tính chất quan trọng như vậy, Tiền tệ - Ngân hàng được xem là môn học nền tảng, có tính bản lề, xuyên suốt, và là môn học cơ bản đối với các trường đại học khối ngành kinh tế trong cả nước.

Sau nhiều năm nghiên cứu và giảng dạy về lĩnh vực Tiền tệ - Ngân hàng, trên cơ sở tham khảo những tài liệu tiên tiến nước ngoài, đồng thời kế thừa có chọn lọc các tài liệu trong nước, đặc biệt là cập nhật thực tiễn đang phát sinh ở trong nước và quốc tế, cuốn Giáo trình này được ra đời nhằm đáp ứng tốt nhất nhu cầu giảng dạy, học tập và nghiên cứu cho các trường đại học và đông đảo bạn đọc quan tâm.

Lần xuất bản này đã được chỉnh lý bổ sung một cách căn bản về nội dung, bố cục, phương pháp trình bày và quy mô, nhằm cung cấp kiến thức và phương pháp nghiên cứu phù hợp với yêu cầu đào tạo tin chỉ đang triển khai ở các trường đại học trong cả nước. Giáo trình gồm 15 chương, 700 trang với một lượng kiến thức rất lớn, sau mỗi chương là hệ thống câu hỏi và bài tập để sinh viên tự kiểm tra đánh giá. Với những đổi

mới như vậy, Giáo trình này sẽ là công cụ hữu ích cho sinh viên trong quá trình tự học, tự nghiên cứu, đáp ứng tốt nhất quy trình đào tạo tín chỉ hiện nay.

Điểm mới nổi bật của Giáo trình là đã khái quát hóa một cách logic, có hệ thống cơ sở lý luận về các phạm trù Tiền tệ và Ngân hàng trong điều kiện kinh tế thị trường và hội nhập quốc tế. Đặc biệt, từng khái niệm, nội dung, hiện tượng đã được giải thích, phân tích một cách rõ ràng, mạch lạc và có ví dụ minh họa sinh động và trực quan, nhằm trang bị kiến thức có hệ thống, trên cơ sở đó có thể sáng tạo và làm việc độc lập.

Tham gia biên soạn gồm:

PGS. TS. Mai Văn Bạ, Phó chủ nhiệm khoa Ngân hàng, Trường đại học Kinh doanh và Công nghệ Hà Nội.

TS. Nguyễn Thị Kim Thanh, Viện trưởng Viện chiến lược Ngân hàng, Ngân hàng Nhà nước Việt Nam.

TS. Phạm Hữu Hồng Thái, Chủ nhiệm khoa kinh doanh quốc tế, trường Cao đẳng Tài chính - Hải quan, TP. HCM.

TS. Châu Đình Phương, Giảng viên trường Đại học Dân lập Thăng Long, Hà Nội.

Do Tiền tệ - Ngân hàng là lĩnh vực rộng lớn và phức tạp, nên thiếu sót trong quá trình biên soạn là không thể tránh khỏi, chúng tôi chân thành đón nhận những ý kiến đóng góp quý báu của các bạn độc giả.

Xin chân thành cảm ơn!

CHỦ BIÊN

PGS. TS. NGUYỄN VĂN TIẾN

ĐT: 0912 11 22 30

MỤC LỤC

Lời nói đầu

CHƯƠNG 1: ĐẠI CƯƠNG VỀ TIỀN TỆ

13

1. Khái niệm và bản chất của tiền tệ

13

2. Sự phát triển các hình thái tồn tại của tiền tệ

16

2.1. Tiền tệ hàng hóa - Hóa tệ

16

2.2. Tiền giấy

20

2.3. Tiền tín dụng

24

2.4. Tiền điện tử

28

3. Chức năng của tiền tệ

31

3.1. Phương tiện trao đổi

31

3.2. Thước đo giá trị

33

3.3. Phương tiện cất trữ giá trị

36

4. Các khối tiền tệ

37

5. Câu hỏi và bài tập

41

CHƯƠNG 2: THỊ TRƯỜNG TÀI CHÍNH

43

1. Khái niệm thị trường tài chính

43

2. Chức năng của thị trường tài chính

45

3. Cấu trúc thị trường tài chính

49

3.1. Thị trường trực tiếp và gián tiếp

50

3.2. Thị trường nợ và thị trường cổ phiếu

54

3.3. Thị trường sơ cấp và thứ cấp

55

3.4. Thị trường tiền tệ và thị trường vốn

57

3.5. Thị trường tập trung và phi tập trung

59

3.6. Thị trường tài chính phái sinh

61

4. Các công cụ của thị trường tài chính	62
4.1. Các công cụ lưu thông trên thị trường tiền tệ	62
4.2. Các công cụ lưu thông trên thị trường vốn	67
5. Các chủ thể tham gia thị trường tài chính	80
6. Câu hỏi và bài tập	84
 CHƯƠNG 3: CÁC TRUNG GIAN TÀI CHÍNH	 86
1. Khái niệm và vai trò	87
2. Các loại hình trung gian tài chính	93
2.1. Các tổ chức nhận tiền gửi	93
2.2. Các công ty tài chính	99
2.3. Các tổ chức tiết kiệm theo hợp đồng	101
2.4. Các trung gian đầu tư	106
3. Quy chế quản lý các trung gian tài chính	110
4. Câu hỏi và bài tập	113
 CHƯƠNG 4: LÃI SUẤT VÀ CÁC PHÉP ĐO LÃI SUẤT	 115
1. Khái niệm lãi suất	115
2. Phân loại lãi suất	116
3. Vai trò của lãi suất trong nền kinh tế	121
4. Phương pháp đo lường lãi suất	127
4.1. Lãi suất đơn	128
4.2. Lãi suất kép	132
4.3. Lãi suất thực trả	136
4.4. Mức lợi tức trung bình nhân	140
4.5. Lãi suất thực	143
4.6. Lãi suất chiết khấu và dự báo lãi suất	145
5. Phương pháp trả góp	153
5.1. Trả góp thông thường	154
5.2. Trả góp trả ngay	157

5.3. Trả góp trả chậm	158
5.4. Trả góp thông thường vĩnh viễn	158
5.5. Tín dụng trả góp	159
6. Lãi suất hoàn vốn	163
7. Câu hỏi và bài tập	169

CHƯƠNG 5: NHÂN TỐ ẢNH HƯỞNG VÀ CẤU TRÚC CỦA LÃI SUẤT

174

1. Các nhân tố tác động đến lãi suất	174
1.1. Mô hình quỹ cho vay	175
1.2. Mô hình ưu thích tiền mặt	186
2. Cấu trúc lãi suất	194
2.1. Cấu trúc rủi ro của lãi suất	194
2.2. Cấu trúc kỳ hạn của lãi suất	201
3. Câu hỏi và bài tập	211

CHƯƠNG 6: CUNG CẦU TIỀN TỆ

216

1. Cung tiền tệ	216
1.1. Những khái niệm cơ bản	216
1.2. Kiểm soát tiền cơ sở - MB	219
1.2.1. Nghiệp vụ thị trường mở - OMO	220
1.2.2. Sự dịch chuyển từ tiền gửi sang tiền mặt	224
1.2.3. Tín dụng chiết khấu	225
1.2.4. Hoạt động can thiệp của NHTW trên FOREX	226
1.2.5. Các nhân tố tác động đến MB	227
1.2.6. Khả năng kiểm soát MB của NHTW	228
1.3. Quá trình tạo tiền gửi	229
1.4. Mô hình cung tiền	237
1.5. Hệ số nhân tiền m2	248

2. Cầu tiền tệ	250
2.1. Học thuyết số lượng tiền	251
2.2. Học thuyết ưu tiên thanh khoản	252
2.3. Học thuyết lượng tiền hiện đại của Friedman	255
2.4. Đường cầu tiền	257
3. Điểm cân bằng cung cầu tiền tệ	258
4. Câu hỏi và bài tập	260
CHƯƠNG 7: TIỀN TỆ VÀ LẠM PHÁT	264
1. Quan hệ tổng cầu, tổng cung và giá cả	264
2. Tiền tệ và lạm phát	282
2.1. Khái niệm lạm phát	282
2.2. Phương pháp đo lường lạm phát	283
2.3. Các loại lạm phát	287
2.4. Nguyên nhân của lạm phát	388
3. Cơ sở của CSTT lạm phát	296
3.1. Lạm phát cầu kéo	297
3.2. Lạm phát chi phí đẩy	299
4. Tác động của lạm phát	301
4.1. Tác động của lạm phát dự tính được	302
4.2. Tác động của lạm phát bất ngờ	304
5. Kiểm soát lạm phát	308
6. Câu hỏi và bài tập	315
CHƯƠNG 8: NGÂN HÀNG TRUNG ƯƠNG	316
1. Khái niệm NHTW	316
2. Chức năng của NHTW	321
2.1. Là ngân hàng phát hành tiền	321
2.2. Là ngân hàng của các ngân hàng	322
2.3. Là ngân hàng của chính phủ	325

2.4. Chức năng quản lý nhà nước của NHTW	329
3. Câu hỏi và bài tập	334
CHƯƠNG 9: CHÍNH SÁCH TIỀN TỆ	335
1. Khái niệm chính sách tiền tệ	335
2. Mục tiêu cuối cùng của CSTT	336
3. Mục tiêu trung gian của CSTT	343
4. Mục tiêu hoạt động của CSTT	348
5. Các công cụ của CSTT	352
6. Các kênh truyền dẫn CSTT	369
7. Chính sách mục tiêu lạm phát	374
8. Câu hỏi và bài tập	391
CHƯƠNG 10: TÀI CHÍNH QUỐC TẾ	393
1. Những vấn đề cơ bản về tỷ giá	393
1.1. Khái niệm và phương pháp yết tỷ giá	393
1.2. Cơ sở hình thành tỷ giá trong dài hạn - PPP	394
1.3. Cơ sở hình thành tỷ giá trong ngắn hạn - IRP	399
1.4. Chế độ tỷ giá	403
1.5. Chính sách tỷ giá	403
1.6. Tỷ giá và sức cạnh tranh thương mại quốc tế	409
2. Cán cân thanh toán quốc tế	414
2.1. Khái niệm	414
2.2. Kết cấu và ý nghĩa của các cán cân bộ phận	415
3. Các nhân tố tác động đến tỷ giá	425
4. Hệ thống tiền tệ quốc tế	434
4.1. Hệ thống tiền tệ quốc tế trước đại chiến thế giới II	434
4.2. Hệ thống tiền tệ quốc tế sau đại chiến thế giới II	441
4.3. Hệ thống tiền tệ quốc tế Thời kỳ hậu BWS	457
5. Câu hỏi và bài tập	469

CHƯƠNG 11: CSTT, TÀI KHOÁ VÀ TỶ GIÁ	473
1. Khái niệm cân bằng bên trong và bên ngoài	473
2. Mô hình Mundell - Fleming	478
2.1. Đường IS trong nền kinh tế mở	479
2.2. Đường LM trong nền kinh tế mở	484
2.3. Đường BP trong nền kinh tế mở	489
2.4. Điểm cân bằng của mô hình	495
3. Cân bằng nội và ngoại	497
3.1. Những hiệu ứng của chính sách tiền tệ và tài khoá	497
3.2. Cân bằng nội và ngoại trong chế độ tỷ giá cố định	501
3.3. Cân bằng nội và ngoại trong chế độ tỷ giá thả nổi	507
3.4. Nền kinh tế mở đủ nhỏ có đường BP co giãn vô hạn	511
CHƯƠNG 12: NGÂN HÀNG THƯƠNG MẠI	518
1. Lịch sử phát triển của NHTM	518
2. Chức năng của NHTM	522
2.1. Chức năng trung gian tín dụng	522
2.2. Chức năng trung gian thanh toán	524
2.3. Chức năng tạo tiền	525
3. Các nghiệp vụ cơ bản của NHTM	527
3.1. Nghiệp vụ tài sản nợ - Huy động vốn	527
3.2. Nghiệp vụ tài sản có - Sử dụng vốn	540
3.3. Nghiệp vụ trung gian	548
4. Câu hỏi và bài tập	549
CHƯƠNG 13: VAI TRÒ CỦA NHTM TRONG NỀN KINH TẾ	550
1. Những đặc điểm về cấu trúc tài chính	550
2. Ảnh hưởng chi phí giao dịch lên cấu trúc tài chính	554
2.1. Chi phí giao dịch	554
2.2. Các trung gian tài chính giảm chi phí giao dịch	555

3. Thông tin không cân xứng: Lựa chọn đối nghịch & RR đạo đức	556
4. Vấn đề chất lượng dưới chuẩn	557
5. Ảnh hưởng rủi ro đạo đức đến vay nợ và cổ phiếu	568
6. Ảnh hưởng rủi ro đạo đức đến thị trường nợ	574
7. Hệ thống tài chính với tăng trưởng kinh tế	580
8. Khủng hoảng tài chính và hoạt động kinh tế	584
9. Câu hỏi và bài tập	591

CHƯƠNG 14: NGUYÊN LÝ HOẠT ĐỘNG NHTM 593

1. Bảng cân đối tài sản ngân hàng	593
1.1. Tài sản nợ	596
1.2. Tài sản có	600
2. Nguyên lý hoạt động ngân hàng	603
3. Những nguyên lý cơ bản quản lý ngân hàng	608
3.1. Quản lý thanh khoản và vai trò của dự trữ	609
3.2. Quản lý tài sản có	614
3.3. Quản lý tài sản nợ	616
3.4. Quản lý vốn chủ sở hữu	618
4. Quản lý rủi ro tín dụng	625
4.1. Sàng lọc và giám sát	627
4.2. Mối quan hệ lâu dài với khách hàng	629
4.3. Hạn mức tín dụng	631
4.4. Thế chấp tài sản và tài khoản thanh toán	632
4.5. Hạn chế tín dụng	632
5. Câu hỏi và bài tập	635

CHƯƠNG 15: TÍN DỤNG NGÂN HÀNG 637

1. Tổng quan về tín dụng ngân hàng	637
1.1. Khái niệm tín dụng ngân hàng	637
1.2. Những đặc điểm của tín dụng ngân hàng	638
1.3. Vai trò của tín dụng ngân hàng	640

1.4. Phân loại tín dụng ngân hàng	642
1.5. Các phương thức cho vay	645
1.6. Chính sách tín dụng	647
1.7. Kiểm tra tín dụng	649
2. Phân tích tín dụng	651
2.1. Phân tích định tính	651
2.2. Phân tích định lượng - Phương pháp truyền thống	659
2.2.1. Các chỉ tiêu trả nợ ngắn hạn	659
2.2.2. Các chỉ tiêu trả nợ dài hạn	662
2.2.3. Các chỉ tiêu hiệu quả	665
2.2.4. Các chỉ tiêu sinh lời	667
2.2.5. Các chỉ tiêu thị giá doanh nghiệp	670
2.3. Phân tích định lượng - Các mô hình hiện đại	671
2.3.1. Mô hình điểm số Z	672
2.3.2. Mô hình điểm tín tiêu dùng	674
2.3.3. Mô hình cấu trúc kỳ hạn rủi ro tín dụng	677
3. Chất lượng tín dụng	686
3.1. Các chỉ tiêu phản ánh nợ quá hạn	686
3.2. Các chỉ tiêu phản ánh nợ xấu	688
3.3. Các chỉ tiêu sinh lời từ hoạt động tín dụng	690
3.4. Các chỉ tiêu hiệu suất sử dụng vốn	691
3.5. Các chỉ tiêu trích lập dự phòng rủi ro	692
3.6. Các chỉ tiêu phân tán rủi ro	693
4. Những biểu hiện và các bước xử lý nợ có vấn đề	695
<u>Phụ lục: Phương pháp học và NCKH đối với SV đại học</u>	699
<u>DANH MỤC TÀI LIỆU THAM KHẢO</u>	711